

Bolje obrazovanje i zdravstvo - ulaganje s budućim povratom

Savjetnik u Institutu za javne financije analizira učinak transfera u sustavu socijalne skrbi, te kako mjerama socijalne politike ublažiti utjecaj krize na najugroženije građane i spriječiti pad standarda najsiromašnijih

Znanstvenici i političari u svijetu uvelike kopljaju lome o djelotvornosti programa socijalne skrbi jer se često navodi da socijalna skrb, poput mnogih drugih izraza plemenitih namjera, sadržava klicu kvarenja. Drugim riječima, nekad se vjerovalo, a i danas mnogi tako misle, da previše izdašno pomaganje siromašnima ili onima kojima prijeti takvo stanje dovodi do njihove ovisnosti o sustavu pomoći, neaktivnosti, nevoljkosti za obrazovanje i rad te prenošenje takvog ponašanja na sljedeće naraštaje. Nadalje, formalno veliko izdvajanje novca za socijalne potrebe nije i jamstvo njihova djelotvornog usmjeravanja i korištenja. Djelotvornost programa socijalne skrbi često je nezadovoljavajuća u zemljama u tranziciji, u kojima se (mala raspoloživa) sredstva uglavnom nedovoljno dobro usmjeravaju na najugroženije društvene skupine.

Najpoznatiju raspravu o odnosu pravednosti ponudio je Okun u svojoj vrlo utjecajnoj knjizi iz 1975. "Equity and Efficiency: The Big Trade-off" (Pravednost i djelotvornost - velika izmjena). Tu je uveo analogiju socijalne politike sa šupljom kantom prema kojoj redistribucijski transferi uvijek više uzimaju od bogatih u odnosu na sredstva koja dobivaju siromašni. Okun vjeruje da za to postoje četiri razloga: administrativni troškovi redistribucije, promjene u radnim naporima uzrokovanim zbog redistribucije, promjene u ponašanju u pogledu štednje i ulaganja nastale zbog redistribucije, i promjene u stavovima (npr. motivacija za stjecanje boljeg znanja, stručnosti i sposobnosti) uvjetovane redistribucijom.

Bez obzira na navedena ograničenja, neki drugi autori vjeruju kako postoje tri područja gdje bi transferi mogli biti korisni i polučiti veliki budućni povrat. Kao prvo, to su poboljšanje zdravstvene zaštite koja se može smatrati dugoročnim ulaganjem ako

smanjuje zdravstvene teškoće pa time osobi otvara mogućnost boljeg obrazovanja, stjecanja veće zapošljivosti i lakšeg nalaženja posla te rad na bolje plaćenom i zanimljivijem radnom mjestu.

Drugo, na sličan se način kao korisnima navode transferi za obrazovanje koji najčešće omogućavaju korisniku trajan izlazak iz siromaštva i bolje profesionalno napredovanje.

Treće je područje usmjereno na transfer-programe kojima se nastoji promijeniti ponašanje korisnika i stvoriti drugačiji društveni stavovi. Riječ je o poticanju primatelja na rad u službenom gospodarstvu, ublažavanje diskriminacije koju manjinske skupine doživljavaju na tržištu rada i slično.

Neki od tih programa ostvaruju se stjecanjem i razvojem ljudskoga kapitala obrazovanjem, usavršavanjem, dokvalifikacijom i prekvalifikacijom i slično. S druge strane, usklađenost djelotvornosti i pravednosti može biti niska ako transferi odlaze prema skupinama stanovništva koji ne mogu ili ne žele promijeniti svoje ponašanje.

Blizu prosjeka EU

Gradani često nisu dovoljno dobro upoznati sa stvarnim uspjesima socijalnih transfera u Hrvatskoj.

Tako je prema podacima Državnog zavoda za statistiku (publikacija Pokazatelji siromaštva od 2006. do 2008.) stopa rizika od siromaštva, ako nisu uključene mirovine i socijalni transferi, u Hrvatskoj 2007. godine bila čak 43 posto (što je identično prosjeku EU 27, iako pritom postoje određene metodološke razlike). Navedena se stopa kreće od 28 % na Cipru do 49% u Mađarskoj. Nakon uključivanja mirovina navedena stopa u Hrvatskoj opada na 26 %, (identično kao prosjek EU 27), a ako se ubroje još socijalni transferi, onda je navedena stopa 19 %, što je tek 2 % više od prosjeka EU 27 - više od Češke i

Nizozemske (po 10 %), Švedske (11 %), te Austrije i Slovenije (12 %), ali niže od Rumunjske (25 %), Bugarske (22 %), Letonije (21 %) te Grčke, Italije i Španjolske (po 20 %). Prema definiciji dohotka koja uključuje novčana i naturalna primanja, stopa rizika od siromaštva u Republici Hrvatskoj u 2008. iznosi 17,4%, kao i u prethodnoj godini.

Da bi se ublažilo djelovanje krize, Vlada predlaže i provodi mjere odgovarajuće ekonomske i fiskalne politike, s tim da one moraju biti socijalno pravedne, a teret krize i fiskalne konsolidacije ravnomjerno raspodijeljen između svih društvenih skupina. Ključno je pritom sprečavanje masovnog porasta nezaposlenosti i osiguravanje uvjeta za brži

povratak u zaposlenost u slučaju gubitka radnog mjesta.

Mjerama socijalne politike i ublažavanja utjecaja krize na najugroženije građane potrebno je spriječiti pad standarda najsiromašnijih građana. U državnom proračunu kao i lokalnim proračunima ne smiju se smanjiti sredstva za osiguranje materijalnih prava socijalno ugroženih skupina (korisnike prava u sustavu socijalne skrbi, nezaposlenih, starijih osoba bez mirovine, umirovljenika s niskim mirovinama i dr.).

Istodobno, važno je i dalje poticanje nezaposlenih na aktivno traženje zaposlenja, traženje načina da ne samo oni nego i zaposleni sustavno kroz obrazovne odraslih i cjeloživotno učenje te samobrigu o zdravlju unapređuju svoj ljudski kapital. Iako je već mnogo urađeno na osuvremenjivanju sustava socijalne skrbi, potrebno je pojačati aktivnosti na deinstitucionalizaciji i decentralizaciji sustava i pojedinih ustanova u njemu, kako bi usluge bile što bliže i dostupnije korisnicima.

Napokon, potrebno je još više usmjeriti pomoć onima koji je stvarno trebaju.

Ocjena budućih kretanja

Nakon izlaska iz gospodarske krize za Hrvatsku, kao buduću članicu EU, može se očekivati snažnija polarizacija društva na skupinu u razmjerno povoljnom, te drugu u lošem položaju. S jedne strane, tu je znatan (i sve veći) dio mladih i dobro obrazovanih naraštaja koji će imati znatne mogućnosti za zapošljavanje i prilično visoka primanja. S druge strane, postoji znatan ili povećan broj starijih nestručnih ili nedovoljno stručnih osoba, koje su najčešće zaposlene u neslužbenom gospodarstvu te im stalno prijeti opasnost od otpuštanja, niže plaće ili zapošljavanje na određeno vrijeme. Odgovarajućom i dobro usmjerenom politikom može se poboljšati položaj ove druge skupine.

KAO KANTA
Okun je u svojoj knjizi iz 1975. godine uveo analogiju socijalne politike sa šupljom kantom

RAZLIKE
Hrvatsku očekuje snažnija polarizacija između visokostručnih, mladih, i nestručnih, starijih osoba